

השאלה בין-ספרייתית ופיתוח אוסף

לין פורת,
אחראית צוות השאלה בין-ספרייתית
אוניברסיטת חיפה
דצמבר 2007

מה זה השאלה בין-ספרייתית?

- השאלה בין-ספרייתית (השב"ס) הוא תהליך של בקשה ואספקה של מאמרים וספרים על ידי ספריות
- השב"ס מאפשר לספריות להגדיל את האוסף שלהן באופן זמני
- מזמינים פריטים ישנים, נדירים, אזוטריים, בשימוש מועט, אבודים, יקרים וכל מה שחסר מהאוסף המקומי

השב"ס בעבר

- ספריות אקדמיות שואפות לרכוש כמה שיותר פריטי מידע לצורכי הוראה ומחקר של הסגל
- בגלל התפוצצות המידע וקיצוצים בתקציבים, ספריות נאלצו לשתף פעולה אחת עם השנייה
- עד לשנות השישים הספריות שלחו את החוקרים באופן עצמאי לספריות אחרות כדי להשתמש בפריטים שם ורק לעתים נדירות ביקשו את הפריט דרך השב"ס
- אפילו על פי הסטנדרטים של ה ALA בשנות השבעים כתוב שיש להטריד ספריות אחרות רק במקרים מיוחדים

השב"ס בעבר (המשך)

- לא היו קטלוגים מאוחדים (union lists) לכן מחלקות ההשב"ס שלחו הזמנות על סמך היכרות של התחומים העיקריים באוספי ספריות
- משלוח ההזמנה היה דרך דואר רגיל או טלקס
- זמן ההספקה היה כמה שבועות לפחות

השב"ס היום

- היום יש בארץ שלושה קטלוגים מאוחדים בווב: ULI (ספרים), ULS (כתבי עת), ULE (כתבי עת אלקטרוניים) כדי לאמת פרטים ביבליוגרפים וספקים אפשריים לפני משלוח ההזמנה (בחו"ל יש קטלוגים מאוחדים רבים כמו WORLDCAT ו-COPAC
- כל ההתנהלות ההזמנות היא אלקטרונית – בעיקר בדוא"ל ודרך מערכת השב"ס של OCLC
- קבלת ההזמנה היא באמצעות תוכנת Ariel המאפשרת סריקה ומשלוח/קבלת מאמרים מהר, בעלות נמוכה ובאיכות גבוהה

השב"ס היום (המשך)

- גישה ושימוש רחב בכ"ע אלקטרוניים על ידי הקוראים
גרמו לירידה מסוימת בבקשות השב"ס
- מכיוון שלספריית אוניברסיטת חיפה יש אוסף גדול
בכ"ע אלקטרוניים יש ביקוש רב מספריות אחרות
למאמרים מכ"ע אלקטרוניים
- במידה וזכויות היוצרים מאפשרות זאת, מאמרים מכ"ע
אלקטרוניים נשלחים ב PDF דבר שחוסך עבודת צילום
וסריקה

ההבדל בין השאלה בין-ספרייתית לבין רכישה

- בספרות משתמשים במושג **just-in-time** כאשר הספרייה משיגה פריט מסוים בזמן שמתעורר הצורך, ו **just-in-case** כאשר הספרייה מנסה לחזות מראש מה יהיו הצרכים של הקוראים בעתיד, ולכן רוכשת פריטים (פתוח אוסף)
- הגישות האלו גם מופיעות בספרות גם כ- **access/ownership** (גישה/בעלות)

ההבדל בין השאלה בין-ספרייתית לבין רכישה (המשך)

- יש חוקרים הטוענים שבספרייה האקדמית של שנות האלפיים היחס בין גישה (השב"ס וכ"ע אלקטרוניים) לבעלות (רכישה) צריך להיות 40:60 - היום זה ההפך - כלומר הרכישה גדולה יותר מגישה אלקטרונית והשב"ס
- בין השנים 1984-1996 הייתה עלייה ב 99% בבקשות השב"ס בספריות בארצות הברית כתוצאה של כמה דברים:
  - עלייה במחירים של כ"ע וספרים
  - ביטולים רבים של מינויים של כ"ע
  - עלייה במספר הפרסומים
  - ירידה בתקציבי הספריות

יתרונות וחסרונות השב"ס לקורא

יתרונות השב"ס לקורא - נוחיות ומהירות	חסרונות השב"ס לקורא
מאמרים מגיעים בדואר אלקטרוני ישר למזמין	עיכוב - אין מענה מיידי כמו באינטרנט המזמין נדרש לחכות לפריט
אין צורך לנסוע לספרייה אחרת	מילוי טופסי הזמנה - בצורה אלקטרונית או נייר
ספרים מגיעים יותר מהר מרכישה דרך הספרייה או רכישה פרטית מחנות באינטרנט	תשלום (למרות הסבסוד)

יתרונות וחסרונות השב"ס לספרייה

יתרונות השב"ס לספרייה	חסרונות השב"ס לספרייה
פרסטיז'ה של הספרייה - כאשר השירות טוב	מצריך הרבה כוח אדם
חיסכון בתקציב הרכישה כי הקורא משלם	פריטים המושאלים החוצה לפעמים נחוצים ע"י הקוראים של הספרייה המספקת
יש הכנסות מספריות אחרות	ככל שהספרייה מזמינה ומספקת יותר פריטים, עולות העלויות של ציוד וכ"א

עקרון ההדדיות

- כדי לקבל שירות טוב מספריות אחרות, כל ספרייה מחויבת לתת שירות טוב בעצמה. מושג ה"הדדיות" גם מחייבת את הספריות לתת עדיפות לספריות שמספקות פריטים ולא רק מזמינות פריטים
- בארץ הספריות האוניברסיטאות הן רשת, וכל אחת מספקת לשנייה בתנאים מוסכמים (כמו זמן הספקה, צורת משלוח ההזמנה וצורת הספקת החומר) ובמחירים מוסכמים
- אין הדדיות בין האוניברסיטאות והמכללות. ספריות המכללות הן בעיקר מזמינות, אך לפעמים גם מספקות לאוניברסיטאות

השב"ס בספריית אוניברסיטת חיפה

- מכיוון שאוסף אוניברסיטת חיפה חזק במיוחד במדעי החברה ורוח יש הרבה בקשות השב"ס מספריות אחרות מתחומים אלה
- בתחומים שהאוסף פחות חזק כמו רפואה, פארה-רפואה, ומדעים או תחומים חדשים כמו תיאטרון ומזרח אסיה, יש הרבה הזמנות מספריות אחרות

השב"ס באוניברסיטת חיפה (המשך)

- בארץ קמו בחמש עשר השנים האחרונות מכללות רבות עם ספריות קטנות. דבר זה גרם לביקוש רב מאוניברסיטת חיפה ועוד כמה ספריות המתמחות באותם התחומים
- המכללות מזמינות בעיקר תזות מאוניברסיטת חיפה וחומר בשפה העברית

השב"ס באוניברסיטת חיפה (המשך)

- **שליש מההזמנות הן עבור הקוראים שלנו מספריות אחרות. שני שליש הן עבור ספריות אחרות מהאוסף שלנו**
- **הסיבה העיקרית להבדל הזה היא שלאוניברסיטת חיפה יש אוסף חזק לעומת ספריות אחרות בארץ, והיא ספרייה ריכוזית**
- **סיבה נוספת היא שאנחנו לא מגבילים מראש את גודל תקציב הרכישה לפי חוג או מספר הזמנות. התקציב הוא על בסיס first come-first served - כלומר, כל עוד שיש תקציב כל חבר סגל יכול להזמין פריטים לאוסף**

השב"ס ככלי עזר לפיתוח האוסף

- **סטטיסטיקה:** ברוב הספריות יש תוכנת לניהול הזמנות השב"ס. נתונים סטטיסטיים מראים באיזה תחומים, ואיזה ספרים ומאיזה כתבי עת מזמינים הרבה
- נתונים סטטיסטיים של אוניברסיטת חיפה מצביעים על ביקוש רב לעבודות מאסטר ודוקטוראט בעברית מאוניברסיטאות אחרות בארץ. בעתיד מתוכנן מאגר דיגיטאלי ארצי של דיסרטציות בעברית
- **רכישה:** במקביל להזמנת השב"ס ניתן להפנות הזמנות לספרים שיצאו לאור בשנה האחרונה לרכש של הספרייה

סוף

